ఆంధ్రుల సాంఘిక దర్శనం

[illegible]

— శ్రీరస్తు —

శ్రీ ... సాద్రి ...

ప్రఖ్యాత సు... ప్రా...

ఇది

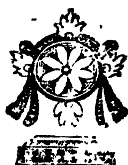
శ్రీమదాంధ్ర ...శ పన్ననా... సూ... ద్రా
జధానీపరిపాలక మహారా...త్యాగ బిరుదాం
...త శ్రీమన్నరయు సింహాద్రి కృష్ణరాయ
ప్రేరపితశిష్యం... సంభావిత...న్యాయనేపా
...కోవిదైశ్శ్రీమన్నరసింగ... వేంకటరంగాచా
ర్యరచితము;

హేమాపురీ సంస్థాపిత మంజువాణీ ముద్రాక్షర శాలాయాం,
తత్ప్రభువర్యైరవాఖిల విద్వజ్జన ప్రమోదాయ ముద్రాపితంసత్
విజయతాంతమాం

1913.

షవంశోద్భవం,
ణాఖ్యంగురుం,
నాసంతథా,
ార్యంముదా॥

శ్రీమత్సంయమిసార్వభౌమాయనమః.

ప్రాఘోక్తి సూత్రార్థదర్పణః ప్రారభ్య

శ్లో॥ సదాధ్యాత్వాదేవం సకలగుణసామ్రాజ్యమనఘం
మునీనాంయుస్తుత్రేౖ పదకమల మానస్యాబహుధా
విధాతుంవాదార్థంకమపివిశదంకౌతుకవశా
త్సదారఙ్గాచార్యో మతివిబుధానీకమమలమ్॥

2. శ్రీమద్వేంకటలక్ష్మణార్యయమినం శ్రీశేషవంశోద్భవం,
శ్రీరఙ్గార్యమణిం భజామిసతతం శ్రీకుప్పణాఖ్యంగురుం,
శ్రీమాఙ్గల్యకులాంబుజాతతరణిం శ్రీశ్రీనివాసంతథా,
శ్రీమత్కృష్ణగురూత్తమంగుణనిధింశ్రీరాఘవార్యంముదా॥

3. కాణాదగౌతమపధేపి చశబ్దశాస్త్రే
ప్రాభాకరాదిమతభేదనిబన్ధనేషు
నైవాస్తిమత్పరిచయోపితథైవసాంఖ్యే
కానఃక్షతిర్విజయతేయతిరాజవాణీ॥

4. పాఘ్రేతిసూత్రేపరిదృశ్యమానే
కశ్చిద్వివాదః కలితోస్తులోకే
తత్రాస్త్రేకల్పకకల్పనానాం
కరోమిఖణ్డనాస్పవికౌతుకార్థమ్॥

5. సవాదరస్త్వత్ర మదాజయార్థమ్
న చైవపాణ్డిత్యనిరూపణార్థమ్
చాపిపత్రాన్తరలేఖనార్థః
పరన్తుసౌహార్దనిదర్శనార్థమ్।

6. లిఙ్గబన్తచయానాం చ। ప్రయోగోహ్యన్యథాభవేత్
పరంకర్తాఇతిన్యాయం। పశ్యన్తువిబుధాస్సదా॥

సూ-"ఆతశ్చోపసర్గే,,౩-౧-౧౩౬ సూ-పాఘ్రాధ్మాధేట్దృశశ్శః౩-౧-౧౩౭ ఇతిసూత్రద్వయంశ్రీమత్పాణిన్యాచార్యప్రణీతాష్టాధ్యాయ్యన్తర్గతతృతీయాధ్యాయప్రథమపాదమధ్యక్రమికతయాపరిదృశ్యతే,అత్రేయంవిప్రతిపత్తిః ఏతద్ద్వితీయసూత్ర విధీయమానకర్తృకశప్రత్యయోహ్యుపసర్గసమః

వ్యాహృతప్రదర్శితపాదిధాతుభ్యః పరత ఏవ ప్రభవతి ఉత తద్రహితనిరుక్తపాదిధాతుభ్యః పరతోఽపి సమ్భవతీతి, తదర్థమిదం విచార్యతే, పూర్వసూత్రస్థోపసర్గపదానువృత్తిమత్ర కర్తుం శక్యతే, ఉత నేతి, తదర్థమిదం విబోధ్యతే; తత్ప్రయోజకీభూతదృఢతరప్రమాణప్రత్యాసత్తిరత్రాస్తి, ఉత నాస్తీతి, యదోపసర్గపదానువృత్తిప్రయోజకీభూతదృఢతరప్రమాణప్రత్యాసత్త్యభావస్తదా నిరుక్తకేవలధాతుభ్యోఽపి పరతస్తాదృశప్రత్యయోపపత్తౌ తద్రహితపిబఇత్యాదిప్రయోగాశ్చ సాధవ ఏవేతి పూర్వపక్షే ఫలఫలిభావః। యదా తు తాదృశోపసర్గపదానువృత్తిప్రయోజకీభూతదృఢతరప్రమాణప్రత్యాసత్తిసద్భావస్తదా సోపసృష్టతాదృశధాతుభ్యః పరత ఏవ తత్ప్రత్యయోపపత్తౌ తత్సహితోత్పిబఇత్యాదిప్రయోగా ఏవ సాధుతమా ఇతి సిద్ధాన్తే ఫలఫలిభావః॥

అత్ర పూర్వపక్షీ ప్రత్యవతిష్ఠతే నిరుపసృష్టపిబ ఇత్యాదిప్రయోగాసాధుత్వవత్తః, సర్వత్రపదానువృత్తిప్రయోజకీభూతపంచలక్షణలక్షిత వ్యాఖ్యానసమధిగమ్యత్వ రూపస్వరితత్వస్యోపసర్గపదేఽభావాత్ . నచ హేత్వసిద్ధిరితి శక్యతే వక్తుం, తత్ప్రతిపాదక ప్రమాణతమకాతంత్రవృత్తికౌముద్యాది ప్రాచీన నవీనవ్యాకరణ వ్యాఖ్యానేష్వనుక్తత్వాత్, న చైతేషాం వాత్ర కథం ప్రామాణ్యమితి తు శంక్యం, భాష్యవిరోధాభావాదద్యత్వేఽపి తేషామేవోభయత్ర ప్రమాణత్వేన ప్రతీ

తత్త్వాత్, 'యదాపశ్యఃపశ్యతేరుక్మవర్ణం' 'ధూమస్యథయాః'
నిత్యాద్య లౌకిక లౌకికప్రయోగాణామన్యథోపపత్తికల్పనే
ఽతీవగౌరవాచ్చ. నచాత్యన్తప్రాచీనాభ్యర్హితవామనమతే
త్వేతత్పక్షస్యనిరాకృతత్వాద్భాష్యావిరుద్ధత్వాచ్ఛాందసప్ర
యోగప్రదర్శనస్యాప్రతానుపయుక్తత్వాచ్ఛ్రుహ్ణియ" ధూ
మస్యథయాః" నిత్యస్యనిరంకుశప్రయుక్తత్వాచ్చకథంతద్రీ
త్యా తేషాంసాధుత్వమితివాచ్యం, నహిప్రాచీనత్వమాత్రమ
భ్యర్హితత్వేప్రయోజకంతదన్యథకప్రమాణాభావాత్తత్సద్భా
వేప్యేతత్ప్రకరణేకాశికాయాంకేచిదతీనిర్దేశ సామర్థ్యేనాను
పన్యృష్టప్రయోగస్యాపితత్పూర్వకత్వేపితస్యాపితథాత్వేబా
ధకాభావాచ్చ, నచబుధైరభిప్రాయం బుధైరేవసత్వాతోవేది
తుమర్హతీత్యాదిన్యాయనీత్యాఽననువృత్తిప్రయోజకస్వతః ప్ర
మాణభూతార్షవచనాభావేనకథమేతన్నిరుపాధికతయాసిద్ధ్య
తీతివాచ్యం. 'ఉపసర్గేఆడన్త్రాత్, పచిసంధిగ్రహాదేరయుణిని
దృశాదేశ్శఇతిసూత్రత్రయపాఠస్యాన్యస్యతవ్యాకరణే క్రమిక
తయాదృశ్యతే, అత్రాదర్శసూత్రపారమర్థ్య, 'పచిసంధి'
తిసూత్రస్యనివిష్టత్వేనానువృత్తేరుచ్ఛేదసిద్ధ్యాతద్బాధకాభా
వేనపాణినీయసూత్రస్యాపితదేకార్థత్వేతూపపత్తిసద్భావాత్త
ద్వ్యాకరణమేవాత్రాబాధకప్రమాణమితిమన్యథాః, తస్మాత్ర
త్ప్రదర్శితప్రయోగాన్యథానుపపత్త్యాఽప్రతిబద్ధప్రదర్శిత దీ
క్షితాదిగ్రన్థప్రామాణ్యద్వారాపిబ, ఉత్పిబ, ఇత్యాదిప్రయో

గాణాంచ సాధుత్వసిద్ధ్యా౽తిప్రాచీనవామనవృత్త్యనుసంధానప్రయుక్తప్రత్యవాయాభావేనచానువృత్తి ప్రయోజకపిబాదిప్రయోగాశ్చ సాధవ ఏవేతి.

అత్రసిద్ధాన్తే త్వేతత్పూర్వ పక్షమిత్థం ప్రతిరుణద్ధిపాప్రాఘ్రేతిసూత్రవిధేయ మానకర్తృకశప్రత్యయాన్తసోపసృష్ట పిబ ఇత్యాదిప్రయోగాఏవ సాధుత్వపాత్రాః, ఏతత్పూర్వసూత్రపఠితోపసర్గపదానువృత్తిప్రయోజకీభూతనిరుక్తస్వ రితత్వస్యోపసర్గపదేసద్భావాత్, ఉపసృష్టత్వంచ, స్వసమభివ్యాహృతపదార్థప్రతిపాద్యార్థద్యోతకత్వ వాచకత్వాన్యతరత్వం, అనువృత్తిత్వంచ, అనుషంగత్వం, తచ్చస్వసంబంధాభావప్రయుక్తతత్తత్కార్యానుత్పాదకత్వ సంబంధేన కించిద్విశిష్టత్వం, స్వరితత్వంతు, శాస్త్రకర్తృసంకేతితతత్తత్పదనిష్ఠధర్మవిశేషత్వంఏతేః నిత్యానుపూర్వీసిద్ధతత్తద్వదాక్షరనిష్ఠసమాహారత్వాన్వృత్తిర్వృద్ధ్యాపతేసామీత్వ్యరూపస్య భవదనభిమతత్వేప్యభిమతగీత్యా వాస్మత్పక్షస్యాభంజకత్వాత్, నచతజ్జ్ఞానోపోద్బలకనిరుక్తవ్యాఖ్యానాభావేనస్వ రూపాసిద్ధిరితివాచ్యం ' వ్యాఖ్యానత్వంనామ , శాబ్దబోధకారణీభూతపదజన్యపదార్థోపస్థితి జనకశక్తిలక్షణాన్యతరసంబంధాత్మకవృత్తిగ్రహసంపాదకత్వం , అత్రకాశికాయాశ్చతల్లక్షణలక్షితత్వేన తదభావాదసిద్ధిశంకానాపకాశః
దృశ వ్యాఖ్యానానాం స్వతః ప్రామాణ్యాభావేన ము

లప్రమాణాపేక్షాయాంతస్యమృగ్యత్వేనకథమనేనైవైతజ్జ్ఞా
పనమితివాచ్యం, అత్రేదంప్రష్టవ్యం, ఏతద్వ్యాఖ్యానసంజ్ఞి
కానాం సర్వేషాం స్వతఃప్రామాణ్యాభావపూర్వకమూలప్రి
మాణాపేక్షాపేక్ష్యతే, ఉతైతద్వామనీయవ్యాఖ్యానమాత్ర
స్యవా, నాద్యః, భాష్యాదీనాంచైతదపేక్షాయామనవస్థాప
త్తేః, తన్నిష్ఠసర్వోత్కృష్టత్వరూప యన్నోత్తరమిత్యాకా
రకప్రామాణ్యస్యదత్తజలాంజలిత్వాపాతాచ్చ, నద్వితీయః
వినిగమకాభావాత్, కించ, వ్యాఖ్యానానాం స్వతఃప్రామా
ణ్యాభావపరికల్పనమప్యసంగతం- తద్వ్యాఖ్యేయస్యైవస్వతః
ప్రామాణ్యాభావాత్ . తస్యస్వతః ప్రామాణ్యంకుతోనా
స్తీతిచేద్వేదాంగత్వాత్తత్సిద్ధేః, తథాహి, వేదత్వంచస్వాభి
న్నప్రమాణాంతరానవగతాలౌకికోపాయబోధకత్వం, వా
చావిరూపనిత్యయా, అనాదినిధనానిత్యా, ప్రత్యక్షేణాను
మిత్యావాయస్తూపాయోనబుధ్యతేఏనంవిన్దన్తివేదేనతస్మా
ద్వేదస్యవేదతే'త్యాదినాతదుపలబ్ధేఃతథాచప్రభుసమ్మిత, ఇ
షేత్వోర్జేత్వేత్యాకారక వేదఏవ' స్వతఃప్రమాణభూతః, ని
త్యత్వాదపౌరుషేయత్వాచ్చ . వ్యతిరేకేణరామాయణాది
వత్,ఏతన్నిష్ఠనిత్యత్వంచప్రత్యుచ్చారణంపూర్వపూర్వక్రమ
సుసదృశానుపూర్వీవిశిష్టతయోచ్చార్యమాణత్వంతచ్చస్వాశ్ర
యప్రతియోగికధ్వంసావ్యాపకత్వేసతి,స్వాశ్రయప్రతియో
గికప్రాగభావకధర్మభిన్నత్వంఅన్యద్వాస్యాత్ అపౌరుషేయ

త్వంచ భ్రమవిప్రలిప్సాదిదోషాదుష్టత్వంఏతత్సర్వంపూర్వో
త్తరమీమాంసీయాధికరణేష్వనుసంధేయం- శిక్షావ్యాకరణా
ద్యంగవిశేషాస్స్వతః ప్రామాణ్యవిరహితాః. వేదోదితని
యమాదివిధ్యధీనసిద్ధికత్వాత్పౌరుషేయత్వాచ్చ. అన్వయె
సభారతాదివత్, ఏతద్విధిశ్చ, 'పరాచైవాపరాచేత్యాదినా
ధర్వణేఆమ్నాయతే, పౌరుషేయత్వమపి, తస్మాద్రియం.
వ్యాకృతావాగుచ్యత ఇతి తైత్తిరీయసంహితాయామనుసంధీ
యతే, ఏతదంగానాంపూర్వపూర్వసాపేక్షత్వేనబీజాంకుర
న్యాయతోనహిమూలక్షయాపత్తిరితితద్భాష్యకృతః, త
ర్హిప్రామాణ్యస్వతస్త్వంకీదృగ్విధమితిచేత్తన్నిరూపణేదం
పర్యప్రపన్న ప్రామాణ్యవాదగాదాధర్యాదికముపపత్తు, న
చవేదానామపిపౌరుషేయత్వమవర్జనీయంకారకాదివ్యవహా
రాదితివాచ్యం. తత్రప్రోక్తార్థేతత్ప్రత్యయమకల్పయిత్వాత
త్ప్రకాశితత్వాత్ తత్ప్రత్యయ విధానాద్య స్మదీయ శ్రు
తినిత్య వాగేస్పృష్ట మిత్యన్యదేతత్ తర్హిభట్టాదీనా మజ్ఞత్వ
పరికల్పనం శ్రౌతప్రయోగస్యాగతికగతి ఘాతఛాందసత్వ
కల్పనంశ్రీహర్షస్యనిరంకుశత్వపరికల్పనంచాతీవగౌరవమితిన
వాచ్యం- భట్టాదికృతవ్యాఖ్యాన'స్యాన్వారుహ్యవాద'త్వా
త్తానతానతదజ్ఞత్వసిద్ధిర్నతత్కృతాద్యత్వవ్యాపకవ్యాఖ్యా
నానామప్రామాణ్యసిద్ధిశ్చ'నను'నహిదృష్టేఅనుపపన్నంనామె
తిన్యాయేనకేవలప్రాఘూణిసూత్రాదేవప్రయోగ సామంజ

స్యైవానువృత్తికల్పనమసంగతమితి చేన్న అనాదిసిద్ధప్రయోగ
విషయత్వాత్తస్య, 'నహ్యస్థితస్య గతిశ్చింతనీయేతి న్యాయాత్ప్ర
రిదృశ్యమానైతత్ప్రయోగబాధకల్పనాపేక్షయా యయాక
యాచిద్రీత్యా సాధుత్వకల్పనైక ష్టకుతమేవ ముఖ్యతమమితి
వాచ్యం- అతిప్రసంగాత్, సుశబ్దాపశబ్దనిరూపకశాస్త్రనై
యర్థ్యాపత్తేశ్చ అతః కేవలపిబన్నిత్యాదీనాం , సర్వానుభవ
సిద్ధ ప్రయోగాణాం మృగ్యత్వేనోత్పిబ ఇత్యాది ప్రయో
గాణామేవ సర్వానుభవ సిద్ధత్వేన నియుక్తశాస్త్ర ప్రవృత్త
ద్విషయే చారితార్థ్యే సనాది కాల ప్రవృత్త్య శ్రుత
కేవలపిబాదిపదానాం కల్పనాపేక్షయా, ధర్మికల్పనాతోవరం
ధర్మకల్పనేతి న్యాయేనైతస్యైవ సాధుత్వాంగీకారేఽతీవలా
ఘవత్వేనచైతదనువృత్తిపక్షే గౌరవానవకాశో ద్రష్టవ్యః॥ అను
వృత్తౌ గౌరవాఖ్యదోష కథనం త్వేతచ్ఛాస్త్ర ఏవవిరుద్ధమిత్య
నాదరణీయం, వైదస్యైతత్కల్పనంత్వేవ గౌరవావహమేవ.
స్వేచ్ఛానువిధాయిత్వాత్తస్య, కవీనాం నిరంకుశత్వవత్ . తథై
వేతిదిక్, సచైతయోః ప్రకృతేనిరుక్తసృష్టిపక్షయోః నిర్దే
శాత్తేకల్ప్యతే, ఇతఃపూర్వమేనైతయోః ప్రామాణ్యనిర్వహ
ణాయ . ప్రసిద్ధత్వాత్ అతఏవ యథాకథంచిదప్యాదరణీయ
తాహేతుత్వాత్, ఏతద్విషయభాష్యావిరోధస్యైవ యత్రా
పితుల్యత్వేనైకతసంరంభాభావాచ్చేత్యస్త్రి మువ్యా
ఖ్యానేషు యస్మిన్కస్మింశ్చిద్విషయేఽప్యన్యాపరుహ్యావాదస్యాదృ

ష్టత్వాత్తాదృశాకాండకవాదకథనేఽత్రకథమే తదజ్ఞత్వనివృ
త్తిరిష్యతఇతిచేత్త్వ్రా తదనువృత్తిప్రతిపాదక గ్రంథఖండనప
రప్రాచీన నవీన ప్రబంధేషు యత్రకుత్రాప్య తదనువృ
త్తి ప్రయోజకీ భూతస్వరితత్వ విచారస్యాదర్శనాత్ కృత
త్వేనాకాండకై తత్పరికల్పన ద్వారాకథంవా తత్స
ఙంఖండయన్తిభవంతః, తస్మాదాముష్య తద్వాదకల్ప
నేకాతుతిరిచేత్తాత్కాలికైతత్ప్రయోగాభావరూపవిసిగమ
కసద్భావాన్నతస్యతత్కాల్పనికత ఇత్యాదిప్రతిబందీసింహాసన
మలంకుర్వన్తు తత్రభవన్తోభవన్తః, కించాన్యదత్రప్రష్టవ్యం,
కింభట్టాదయోనిరుపాధికసర్వజ్ఞత్వసర్వశక్తిమన్తోనవా, నా
ద్యః, నహిసర్వస్సర్వంజానాతీతిన్యాయేనసర్వేశ్వరవ్యతిరిక్తా
నాంసర్వేషామపిస్వవ్యధికరణసంకల్పప్రయోజ్యత్వరూపని
రుపాధికసర్వజ్ఞతాయాఅప్రసిద్ధత్వాత్తేషాంభూగాణాదిశబ్దవా
చ్యత్వాభావాచ్చఏతేషామఘటితఘటకత్వరూపసర్వశక్తిమ
త్త్వంకీదృశమితివివేచనీయం-సర్వాపశబ్దానాంసాధుత్వసమ్పా
నరూపంఉతేతః పూర్వమప్యదృష్టసాధ్వసాధుశబ్దానాంసృ
ష్టికర్తృత్వరూపం. ఆద్యే అవైహీత్యాదీనాంచసాధుత్వం
పరికల్ప్యతాంనామ, నచతత్సాధుత్వప్రతిపాదకపాణిన్యా
నుశాసనాభావాత్తత్కథంసిద్ధ్యతీతివాచ్యం - విశ్వామిత్రా
దివత్సర్వశక్తిమత్వాదేవతత్సాధుత్వ ప్రతిపాదకస్వానుశా
సనాన్తరపరికల్పనపూర్వకం తత్సాధుత్వంచపరికల్పయేరన్

తదసామర్థ్యేతు, అణుకులాచలాబ్ధ్యున్మజ్జనన్యాయేనాతిత
త్కల్పనే ప్రయోజనాభావాత్, పాణినీయతంత్రాద్యావద్యు
క్తిమత్త్వాపత్తే శ్చాత్ర, భయు, దాశరథాయేత్యాదిపదసాధు
త్వప్రతిపాదన మాత్రపర్యాప్తత్వాంగీకారే త్వశరే షాంచై
తద్రీత్యాతత్రతత్ర తత్తత్కల్పనమస్త్వస్త్యేవేతి. నాత్రైవవి
శేషసిద్ధిరిత్యశ్యామః, తథ్యాతేచాన్యత్రా వి[illegible]ధితర్కబలా
దితరాననుమతత త్కల్పితకల్పితం తత్రతత్రై [illegible]వర్జ్యైశ్శ్ర
త ఇతిచే త్తత్వాన్యేషామపిపురుషబుద్ధిమూలత త్తర్కావలం
బనస్యదేశాంతరకాలాంతరేష్వ తదధికతర్క కుశలపురుషో
త్ప్రేక్షిత సుతర్కదూష్యత్వ సంభావనానుపపన్నమూహ్యామ
హే, ద్వితీయేతు, ప్రయోగశరణ, లోకవేదాద్యపకరణన్యా
యబాధాత్. తథా ఽపరిదృష్టత్వాచ్చైతస్తర్కవాదస్య
ప్రతిష్ఠితత్వేన ప్రామాణిక ప్రయోగకేత్యాగ్ సాగ్రహితవ్యేత
త్స్వాతంత్రవిహితతత్ప్రయోగాణాం బహూనాం నియుక్తికత్వా
ఽపరిదృష్టత్వేనచై తద్వాదస్యానుపయుక్తత్వాన్న్యాపతాతద
క్షత్వస్యోర్ధ్రతగౌరవకథాసమసంగతంస్యాత్. కేవలకేచిద్భూ
'తేంగ్లాలాదిశబ్దప్రయోగాణాం నైషధే శ్రీహర్షేణప్రయుక్త
త్వా త్తస్యకావ్యదోషత్వేనగృహీతత్వా త్తత్రకింక్రియాతే, ఏ
తాదృశప్రయోగవిచారస్తు కృష్ణకావ్యవిమర్శగ్రంథదరి
ష్టవ్యః. అతస్తేషాం నిరంకుశత్వమనపహ్నేయత్వావహామితి స
విస్తారగీతం, శ్రుతౌచ, ద్వాసుపర్ణా, పశ్యతే, ఇత్యాదిషుస

ర్వసంప్రతిపన్నసంఖ్యాదివిషయే కిం వా పరికల్ప్యతే, తత్ర తత్
త్రిసూత్రప్రయోగేషు సౌత్రత్వాత్సంధ్యభావ ఇత్యాదివర్ణన
స్యైకథమగౌరవాసహత్వం, కించ, భట్టాదీనాం కాశికావృత్తి
ద్వారాసౌత్రీరజ్ఞత్వమాపాద్యతేం, పరంతు తేషామజ్ఞతా
ఽపరికల్పనపరసౌత్రైర్భట్టైరేవ ఘట్టకుటీప్రభాతన్యాయేనా
జ్ఞత్వమాపాదితం- తత్కథమితి చేదేతద్విషయే భవదుక్తస్వారి
తత్వపరిజ్ఞానద్వారా తన్మతఖండనస్య భట్టాదిభిరనుక్తత్వాద
తోఽయం భవదీయవాదస్తు ఏతామేవ కంఠభూషాయతే- అపి
చ కౌస్తుభాదిగ్రంథకర్త్రాలోచనవశాత్పరికల్పితే తద్విషయక
బాధ్యబాధకభావః కీదృశ ఇతి వివేచనీయః . అన్యదీయజ్ఞానా
భావస్యాన్యదీయజ్ఞానప్రతిబంధకత్వే వ్యాధికరణత్వాన్న తస్య
తత్ప్రతిబంధకతా , తత్ప్రవేతి చేత్తత్ర తస్య సత్త్వాదేవ న బా
ధకప్రసంగః- కించన ప్రాచ్యగ్రంథేష్వలౌకికపశ్యశబ్దప్రయో
గప్రదర్శనమేవ నిరుపసృష్టనిరుక్తపాదధాతూనాం తత్ప్రత్య
యాంతత్వేన పాణినిప్రయుక్తలౌకికప్రయోగపరిపాట్యభా
వం ప్రకటీకరోతీతి తత్ర తత్ర నామేవ సుస్పష్టం, వామనస్తైత్య
చ్ఛాందసప్రయోగపరిజ్ఞానాభావపరికల్పనే త్వాశుష్కశా
బ్దికాస్సంతః పరిహాసం తత్రమునివ్యతిరిక్తతత్తద్గ్రంథకర్తౄణాం
తాంత త్త్వాసాషక్తివాదస్య కాకదంతవిచారవదప్రస్తుత
త్వేనోపేక్షణీయత్వాత్ - అతిప్రసంగానవస్థాది దోషదుష్ట
త్వాదస్య ప్రతానువృత్త్యానామతి ప్రయోజనాభావాత్త

ద్వావృత్తిగ్రహకతర్కాభావాదప్రతిషిద్ధమితిన్యాయేన భా
ష్యస్యానువృత్తిపక్షఏవసంరంభాతిశయగౌరవాదిదోషనిరూ
పణస్యాసంగతత్వాచ్చేత్యాస్తాంపల్లవతల్లజకల్పనేన , ఏతే
నాననువృత్తౌసారస్వతవ్యాకరణప్రామాణ్యప్రదర్శనపరగ్రం
థోపి ప్రతిక్షిప్తః . సారస్వతమతవ్యావర్తనద్యోతనార్థమపి
శ్రీమత్పాణిన్యాచార్యోపిచ్ఛేదప్రాపక సూత్రాంతరం ప్రకృ
తసూత్రయోర్మధ్యేన నిరమమీత, కించ'సందిగ్ధన్యాయఃప్రవ
ర్తత ఇతిన్యాయేన సందేహస్థలేతద్వ్యవచ్ఛేదక సర్వావిగీ
తప్రమాణాన్తరాపేక్షాపేక్ష్యతే, అత్ర సఏవనాస్తి- త్వదు
క్తరీత్యామధ్యేవిచ్ఛేదకసూచక సూత్రాన్తరాభావాత్ , న
చైతత్పాణినిసూత్రాన్తరనివేశస్య ప్రత్యాసత్త్యభావాత్తదుక్తే
రేతత్ప్రయోజనపరతాఽసంభవ ఇతివాచ్యం, నిరుక్తప్రయో
జనకల్పకయోజనాపేక్షయాప్యభ్యుచ్చయత్వాత్- అసతిబాధకే
యోజనాన్తరస్యాప్యపేక్షకత్వాచ్చ , నహిప్రాచీనత్వనవీన
త్వయోరేవ సర్వత్ర గ్రాహ్యత్వా గ్రాహ్యత్వ ప్రయో
జకత్వం పర్యాప్తత్వ మితి వదామః . కింతు బాధ్య
బాధక భావాన వరుద్ధ క్వచిత్క్వచిద్విశేషస్థలే ష్వేత
యోరపిపర్యాప్తత్వమితి, తర్హి కింనామాభ్యర్హితత్వమితిచే
న్నానాగతప్రతీతి ప్రయోజకభూతజాతివిశేష స్తత్, అపితుత
త్తత్పురుషసమవేతాపేక్షాబుద్ధివిషయధర్మవిశేషఏవేతితత్త
త్ప్రకరణానుగుణ్యేననిర్ణేతవ్యః తర్హితత్రకి మాస మితినప్ర

బ్రూయాత్ ఉభయవాద్యభిమతప్రమాణతమప్రబంధవిరోధా
భావస్యైవనిరుక్తనయేనమానత్వాత్ తస్మి శృంగిన్యాయేనా
ఽననువృత్తిపక్షగ్రహణేకానుపపత్తిరితిచేత్పాఘ్రేతిసూత్ర
ప్రతిపన్నధాతుపంచకస్యః ఉక్తప్రత్యయసాహిత్యేననిరంకుశ
మహాకవిప్రయోగాణాంనిరుపసృష్టానాంవామనసమానకాలీ
నత్వేనయైః కైశ్చిద్వ్యాఖ్యాతృభిరప్రదర్శితత్వాత్, లౌకికశబ్ద
ప్రయోగవిచికిత్సాయామలౌకిక ప్రయోగప్రదర్శనేనసాధు
త్వపరికల్పనాయా అనౌచిత్యాచ్చ, దుర్గసింహకృతకాతంత్ర
వృత్తౌ శ్రీమద్భట్టకృతసిద్ధాంతకౌముద్యాదిషుచపిబతీతిపిబః
పశ్యతీతిపశ్య ఇత్యాదినిరూపణం పరందృశ్యతే నతువామన
పూర్వకాలీనాతిప్రాచీనానేక మహాకవి ప్రయుక్తలౌకిక
లక్ష్యోదాహరణపూర్వకం,ఏతద్వాక్యమప్రాంచ్యఇతిశబ్దప్రయో
గోక్త్యైతస్యపూజనీయత్వంసూచయతి, అఞ్చుపూజాయామితి
హిధాతుః అపిచ వాణీంకాణభుజీమజీగణదిత్యాది మహామ
హోపాధ్యాయబిరుదాంకిత శ్రీమన్మల్లినాథసూరిరపి, ధయా
నిత్యస్యవ్యాఖ్యానావసరేఅగతికగతికల్పన మంగీకృత్యత్ర
కాశికామతకీత్యా సాధుత్వా భావమప్యభ్యుపగమ్యతదీయ
కేచిదితిగ్రంథోదాహరణ పూర్వకమేవ గతిరితివ్యాఖ్యాత
వాన్ నచైతద్వృత్తేఃపాఠకతాసంబంధేనసర్వత్రాధ త్వానా
మనువృత్తేరదర్శనాత్తత్సంబంధేనైతద్గ్రంథానామైవ తద్ద
ర్శనాచ్చకథమస్తు రితస్యైతస్యప్రామాణ్యమితివాచ్యం, హే

లారాజపుంజారాజహర్యాదిప్రణీతగ్రంథానామానుపూర్వ్యా
సర్వేషాంతత్సంబంధే నతదభావేపితత్తత్సిద్ధాంతోదాహర
ణానామేతేషుదర్శిదృశ్యమానత్వేనతేషాంప్రామాణ్యోపపత్తివ
ద్వ్రతాపితదంగీకారేబాధకాభావాత్, నహ్యైతస్యతత్రతత్రఖం
డితత్వేపితేషాంతదభావే నచకథంతత్తల్ల్యా పాదనమితివా
చ్యంయద్యపితుష్యతుదుర్జనఇదిన్యాయేన తదస్యప్రాస్తాంనా
మ. తథాప్యేతస్వ్యషయస్యోభయాభ్యుపగతప్రమాణతమప్ర
బంధేష్వప్రతారితత్వాత్, ఏతద్భిన్నవిచారస్యాప్రకృ ప్రస్తుత
త్వాత్తత్ర్కిత్యేతస్యావచ్ఛేదకావచ్ఛేదనప్రామాణ్యానంగీ
కారే, ఏతత్సంస్కృతోదాహరణపూర్వకంప్రదర్శిత ప్రక్రియా
రచనాచాతుర్యప్రతిపాదక రత్నాపణసంజీవిన్యాది మహాగ్రం
థానాంప్రామాణ్యప్రసంగాచ్చ అతోమహాపండితపరిగ్రా
హ్యత్వమేతద్వామన్యప్రదృశ్యత ఇత్యేతదేవతదిత్యు రి
రామ. నతుదుర్గసింహాదీనాం, కించ, ప్రాచీనమతావలంబ
కానాముపసృష్టపక్షసమాశ్రయణేపినతత్సిద్ధిసంభవః. కాశి
కాయాం కేచిన్నానువర్తయస్తీతిపక్షాశ్రయణేన తస్యాతప్రా
చీనత్వాదేవనిరుపసృష్టపశ్యాదిశబ్ద సాధుత్వ మవగ్జనీయమి
త్యాధునికానామత్యుక్తివాదస్తుస్వకీయగ్రంథేష్వప్యనువర్త
నీయత్వేనోపేక్షణీయః స్వగతవయస్త్వప్యత్వత్వాద్యపేక్ష
యాస్వస్వాంతేవాసినాంనవీనత్వేనతద్విరచితగ్రంథగీత్యా
స్వస్వాభిమతసర్వపక్షస్యాప్రతిక్షిప్తత్వేనూపసృష్టపక్షస్య

వాతీవ ప్రబలత్వాత్, యద్వా తదుక్త్యా యథా శ్రుతే కేచిదితి పక్షస్యైవ ప్రాచీనతయా తదపేక్షయా వామనపక్షస్య నవ్యతయా, తస్యైవ ప్రాక్తనానాం ముఖ్యతయా చ నిరుపసృష్టప్రయోగస్యాసిద్ధత్వాత్, అన్యథా వృద్ధసరటీరూపపరివర్తనన్యాయేన వ్యవస్థిత్యభావప్రసంగాచ్చ, కించ, ఏతదవ్యవహితపూర్వసూత్రస్య సావకాశత్వేపి సంఘటతస్త్ర్యాగాయోగాద్విశ్వతోముఖసామర్థ్యాదేకనాళావలంబిఫలద్వయన్యాయాచ్చ తేషాం నిరుక్తరీత్యా నిరుపసృష్టప్రయోగాభావాన్యథానుపపత్త్యాఽత్రానువృత్తేరేవ సప్రమాణకత్వాత్, న చైకత్రాన్వితస్యాన్యత్రాన్వయేక్షణ శక్తికత్వేనాసామర్థ్యకథం తు ప్రమాణపదవీమధిరోహతి, అన్యథా, అనుషంగమాత్రస్యాప్య ప్రామాణ్యాపత్తేః ఏతచ్ఛాస్త్రీయ తత్తల్లక్ష్య సిద్ధ్యభావ ప్రసంగాచ్చ. తస్మాన్మహాపండిత ప్రణీతానామాధునిక గ్రంథానాం కాగతిరితిచేచ్ఛృణు సాధు పృష్టం భవద్భిః, వామన ప్రదర్శిత కేచిదితి నిరుపసృష్టపక్ష ప్రతిపాదక గ్రంథానాం, గతిసామాన్య న్యాయేన యాగతిః పరికల్ప్యతే ఏతేషామపి సైవేత్యాపశ్యన్తు తత్రభవన్తో భవన్తః, తస్మాదుపసర్గరహితపిబతిపక్షస్య ఇత్యాది ప్రయోగాణామసాధుత్వేన తత్సహితోత్పిబత్పక్షస్య ఇత్యాదిప్రయోగాణామేవ సాధుతమత్వేన చ గౌరవావరుద్ధతదభావావరుద్ధస ప్రమాణసయుక్తిక శ్రీమద్వామనాచార్యపక్ష ఏవాత్ర గరీయాని

తిరాద్ధాన్తః.

ఏతదవ్యవహితపూర్వసూత్రాత్మకానుశాసనాత్తత్తదవ్యవహితోత్తరత్వసంబంధేనయోగ్యతానుసారతస్తత్తదుపసర్గసమభివ్యాహృత ప్రదర్శితపాదిధాతుభ్యః పరత ఏవకర్త్రిగ్గకశప్రత్యయోభవతీతిసూత్రార్థః, వస్తుతస్తు ఏతచ్ఛాస్త్రవ్యాఖ్యాతౄణాంపరిమాణతమత్వేనాభ్యుపగతశ్రీమత్పాతంజలమహాభాష్యే, జిఘ్రిస్సంజ్ఞాయాంప్రతిషేధఇత్యాదినా పరిష్కృతవిచారస్యానిరూపితత్వాద్వివదమానైస్తద్గ్రంథానామేవైతద్విషయేప్రమాణత్వేనస్వీక్రియమాణేఽనాది సిద్ధపరమ్పరవిరుద్ధతలాతత్త్వైకాత్మకే తద్వివాదస్యనిష్కంటకత్వేన సిద్ధాన్తయితుంశ్రీమద్వామనదీక్షితాదయోప్యసమర్థాఏవ- కిముతాధునికాదయః, అతః ప్రయోగస్యైచ్ఛికత్వేనాధునికానామపియత్రసంరంభాతిశయస్తైషాంతత్రైవ ప్రామాణ్యమితిప్రాప్తేనిరుపసర్గపశ్యాదిశబ్ద ప్రయోగేసందిహానం త్యక్త్వా పారిమాణికంవా, తథైవప్రయోగస్త్వయాకర్తవ్యఇతినిర్బంధానిర్నిబంధనః. కించాధునిక. వైయాకరణ మహాకవీనాంత్వేషఏవస్వభావః. నిర్వివాదప్రయోగఏవకర్తవ్యః. నతుతద్భిన్నఃకుత ఇతి చెన్నిర్వివాద ప్రయోగకరణేఽపి. కేచిత్తత్తదభిప్రాయాజ్ఞానాత్తత్తద్విషయకమాత్సర్య వశాద్వానిరాసయితుముద్యుంజీరన్. వివాదవిషయకప్రయోగేత్వతివప్రదూషయేయురితి. దేవతాశబ్దస్యపుంలింగతాయాః దు

శ్చ్యవనశబ్దస్య సాధుతాయాః కాలీనశబ్దస్య తద్భిన్నతాయా
శ్చ వ్యాకరణతత్తుల్యకోశాది సిద్ధత్వే శిష్టప్రయోగా ప్రయో
గరీత్యా శాస్త్రసిద్ధస్య సిద్ధోస్తరస్య కించిత్కరత్వాత్ . త్రిముని
గ్రంథావిరుద్ధత్వాత్ , అప్రతిషిద్ధమిత్యాదిన్యాయావగతనిరు
క్తగ్రంథలబ్ధార్థస్యార్థస్యాప్రతిహతత్వాత్ , ఫలముఖగౌ
రవస్యాప్యదోషత్వాచ్చ తస్మాత్కాలహప్రశాన్తిరేవోభయ
తాత్పికర్తవ్యేతి శాస్త్రసంప్రదాయ ఇతి సర్వమవదాతమ్.

శ్లో॥ అప్పారాయాన్వయోద్భూత నారాయణాఖ్యమహీపతేః
సంస్థానఖ్యాపితస్యాయం వాదార్థస్తు విజృంభతామ్॥

షాఘ్రితిసూత్రార్థదర్పణస్సమాప్తిమగమత్.

శ్రీ* శ్రీ* శ్రీ*.

—— ——

—* అథైతద్విషయక సభాప్రస్తావగ్రంథః *—

కృష్ణామణ్డల మణ్డనాయమాన, ప్రాసాదమాలా లంకృతవణ్యావీథ్యాద్యుపశోభిత, ప్రఫుల్లమల్లికామాలతీలతా లింగ్గితఫలభారనమ్రీకృత క్రముక నారికేళ పనస చూతాది వృక్షషండనిబిడవనోపవనపరివేష్టిత, నవనవోన్మిషిత మణ్డప గోపుర ప్రాకారవిమానాలంకృత దివ్య దేవతాలయాద్యా పూరిత, విపులవిశాలతర సంసరణసంచార్యమాణ మత్త మాతంగ తురగరథపదాతి సంఘట్టిత, శ్రుతిస్మృతీతిహాస పురాణకాణాదపాణినీయకావ్యనాటకాలంకార గీతాది సకలశాస్త్రపరినిష్ణాత ప్రకటీకృతారావవ్యాకులీకృతనభోనభోంతరాళ, మహాంధ్రదేశశేఖరీభూత, శ్రీమదప్పారాయమహీభుగ్భుజపరిపాలితనూజవీడ్రాజధాన్యలంకారాయమాణ, ద్విత్రిచతురాదికక్ష్యోపేతాఽన్యదీయ యశోరాశ్యవలోకన జనితమందస్మితాలంకృతసుధాపరివేష్టిత, చంద్రమండలాలంబన, నానారంజకద్రవ్యరంజితధ్వజపతాకయంత్రాధిష్ఠితగోపురాద్యలంకృత, మణిమయశిఖర పరిమండితవీణామృదంగ మురళీపరిస్ఫురితశ్రావ్యతమనానానాదాభిపూరిత, నానాదేశానీతనవరత్నఖచిత సింహాసనాధిష్ఠిత రాజమండలోపశోభిత పండిత మండలీ పరివ్యాప్త ప్రాసాదమధ్యే పరిధావినామక సంవత్సరాశ్వయుజ శుక్లనవమ్యాం సప్తాంగలక్షణ లక్షితా. సర్వజన మనోరంజనకరీకాచిద్విద్వత్ప్రజసభాప్రా

దురాసీత్॥

తత్రతత్రత్యప్రభుపాలితోభయవేదాన్త ప్రవీణాశ్శ్రీమద్గో పాలకృష్ణాచార్యాస్తత్రతత్రత్యప్రభుసమీపంగత్వాసరహస్య మామంత్ర్యపునరాగత్యభోభోసభాస్తారా ఇద ముచ్యమాన మాకలయంత్విత్యుపపాద్యతత్రస్థితానాం పండిత వరాణాం శ్రీమత్స్వతంత్రవాది సూర్యనారాయణశాస్త్రిణాం సమీప ముప సృత్య సాదరమవలోక్యైతః పూర్వం నరసారావుపేటాఖ్య రాజధాన్యాం శ్రీమచ్ఛెళ్ళపిళ్ళ వేంకటశాస్త్రి విరచిత శతా వధానసభాం ప్రతిశ్రీమద్రామారాయ కవిప్రేషిత “పశ్యా షశ్యైనపశ్యత” ఇతి సమస్యాగర్భిణీ పత్రికాతావత్సమా యాతా, తామేతద్వేంకటశాస్త్రిణాస్త్వత్యంతం విమృ శ్యైతత్సమస్యాఘటితపశ్యశబ్దస్యోపసర్గరహితత్వేనాఽసా ధుత్వాత్తద్ఘటితసమస్యానాస్మాభిస్సం పూర్యత ఇతిపత్రిక టీకృత్య తదసాధుత్వప్రసవకారిణీం గైర్వాణపత్రికాంము ద్రాపయిత్వా ప్రకటీచక్రుః, తదుపర్యే తన్నగర నివాసిభి శ్శ్రీమన్నల్లాన్చక్రవర్తి వేంకటాచార్యై రేతత్పత్రికాఖండన పరా, నిరుపసర్గపశ్య శబ్దసాధుత్వ ప్రకాశికా కాచిత్పత్రి కాపితథైవాకారి, అతస్తాదృశ విచారవిషయీ భూతశా స్త్రార్థస్తుమహావైయాకరణైస్తత్రభవద్భిర్భవద్భిరేవసిద్ధాన్త యితవ్య ఇత్యస్మత్ప్రభు పరిబృఢై రాజ్ఞప్త మిత్యాజ్ఞాపయా మాసుః, తతస్సూర్యనారాయణశాస్త్రిణస్సమ్యగేతద్వృత్తా

ర్త్రమాకలయ్యాఽనస్మత్ప్రియశిష్యవిరచితైతద్విషయకవిచార
స్యాస్మదిష్టతమత్వేనాఙ్గీకృత్య సిద్ధాన్తితే శిష్యపక్షపాతిత్వ
ప్రతీతిసంభావనయా. ఈశ్వరస్యాపి పక్షపాతిత్వసంభవేనా
స్మచ్ఛిష్యవిషయేఽప్యస్మాకమపి తథైవేతి నక్తుంశక్యత్వేన వేం
కటశాస్త్రిపక్షపాతినాం కేవలాఽనన్యైర్వ్యాకరణ రఘునాథాచా
ర్యప్రభృతీనామప్యత్ర సమ్మానత్వేన చాస్మాభిస్తత్సిద్ధాన్తోన
ప్రకటీక్రియత ఇత్యాభాష్య, తతశ్చకింకర్తవ్య మిత్యాలో
చ్యైతద్వివాదవిచ్ఛిత్త్యై శ్రీమన్మహామహోపాధ్యాయ తా
తా సుబ్బరాయశాస్త్రి విరచితా కాచిత్పత్రికా సమాయా
తా, అత స్తత్పత్రికైవాస్మాకీనైశ్చిద్వాచయితవ్యేత్యుక్తైర
యన్, తదవసరే, ఏతదన్తేవాసిన శ్శ్రీమత్పరిమినృసింహశా
స్త్రిణస్తాంపత్రికాంగృహీత్వా తత్పూర్వవృత్తాన్తగర్భితత
త్పత్రికోపోద్ఘాతం కించిదభినీయతామాపాదచూడంపరిపఠ్య
తత్సిద్ధాన్తమేవతత్రాపూరయన్. సమస్యాప్రశేషకరామారా
యతన్నిరాసకవేంకటశాస్త్రిణోస్సమక్షంనాపూరయన్నితి.

అథైతాదృశసభాస్థల్యాం శ్రీమత్పండిత వర సూర్య
నారాయణశాస్త్రి సిద్ధాన్తితేశ్వర పక్షపాతవిషయే విచారణీ
యాం శస్యాస్మాకం ప్రస్తుతత్వాత్ ద్వయోరప్యత్రకించి
ద్విచార్యతే, తథాహి, స్వభావతోనిరస్తనిఖిలదోషగంధస్స
ర్వేశ్వరః ప్రమాణాధీన ప్రమేయ నిశ్చయానా ముపాదిత్సిత
జిహాసితేష్టానిష్టఫల తత్సాధనానాం సర్వేషాం పురుషాణాం

త్యాజ్యోపాదేయాది విభాగప్రత్యయార్థం ప్రత్యక్షాది విలక్ష
ణప్రధాన తమ ప్రమాణ భూతాపౌరుషేయ శేముషీ దోష మషీ
మాలిన్య వేదాఖ్యాక్షరరాశిం తదుపబృంహణాత్మకస్మృతీ
తిహాస పురాణాదికం చోదపాదయత్, సచవేదో నిరూపణీ
యార్థభేదాత్పూర్వోత్తరకాండభేదేన ద్విధాభిన్నః తత్రపూ
ర్వకాండోక్త కర్మతదంగ తదధికారి తత్ఫలాది ప్రతిపాద
నపరామన్వాదిస్మృతయః, తదుత్తరకాండోక్తబ్రహ్మత
దుపాసన తదధికారి తత్ఫలాది నిరూపణపరా ఇతిహాసాద
యః. తత్త్వ్యాగాభేదేన సంక్షిప్తబుద్ధినా దేవమనుష్యాదీనాం
'జ్ఞానేత్వజ్ఞానతాంగతే' తత్రత్యార్థతస్స్వయమీశ్వరస్సత్యవత్యాం
పరాశరాద్వ్యాసరూపేణావతీర్య, స తావద్వేదశాఖాభే
దాదికం పూర్వవద్విభజ్య తాత్పర్యావిక వేదవిరుద్ధముక్తిఘం
టాపథకంటకాయమాన చార్వాక శాక్యోలూక్యాక్షపాదక్ష
పణ కపిలపతంజలికుదృష్టికరికల్పితకుతర్కోన్మూలనార్థం
స్వాంతేవాసిజైమిని మహర్షిణా కర్మప్రతిపాదకపూర్వకాం
డస్య సహస్రాధికరణాత్మక మీమాంసాఖ్య వ్యాఖ్యానం కారయి
త్వా బ్రహ్మప్రతిపాదకతదుత్తరకాండస్య శారీరకమీమాం
సాంస్వయమేవచికీర్షుస్తత్రాదౌ బ్రహ్మజిజ్ఞాస్యత్వంప్రతిజ్ఞా
యతత్ప్రతిపత్తిప్రయోజనభూతలక్షణజిజ్ఞాసాయాం 'యతో
వేత్యాకారక శ్రుతిప్రసిద్ధానితరవ్యావృత్తవ్యాపకధర్మ
విశేషణవజ్జన్మాదిసూత్రేణ విరచయ్య, తస్యమానాంతర

సిద్ధికత్వం శాస్త్రాధికరణేన నిరస్య. నిరుక్తబ్రహ్మణ ఏవని రుపాధికతయాతత్తద్వేదాన్తగణం సమనుగమయ్య' పరిదర్శితలక్షణస్య సాంఖ్యాద్యుత్ప్రేక్షిత ప్రకృత్యాదావతివ్యాప్త్యాది శంకానిరసనార్థ 'మీక్షత్యధికరణమారభ్య' సర్వవ్యాఖ్యాతానేకరణాన్తం, తత్తదధికరణజాలమాపూర్వ్యస్యోక్తార్థపరిరిరక్షిషయా, స్థూణానిఖనన్యాయేన, పరపక్షప్రతిక్షేపణ పరస్మృతిప్రతిపాదముపక్రమ్యతత్రాపితత్కారణత్వప్రతిబంధకీభూతకుదృష్టికుయుక్తికల్పనేన ప్రసక్త్యాగతదోష సముదాయోపన్యాసపూర్వకం తత్తన్మతం సర్వమపి 'నప్రయోజనవత్త్వా' దిత్యారభ్య 'సర్వధర్మోపపత్తే' రిత్యన్తసూత్రగణేనాప్యచ్ఛినత్ —

ఏతత్సూత్రాణ్యధికరణత్రయాత్మక షట్సంఖ్యాకానీతి భగవచ్ఛంకరపాదసిద్ధాన్తే, ఏకాధికరణాత్మక పంచసంఖ్యాకానీతితు భగవద్రామానుజాచార్యరాద్ధాన్తే, యథాతథావాస్తునామ. ఏతన్మాత్రేణ ప్రాకరణికార్థ విఘటకత్వాభావా దుభయానుమతరీత్యాఽధికరణార్థమేవాత్రపి వృణ్మహే. కించవిచారయిష్యత జగత్కర్తృక బ్రహ్మకారణత్వస్య తత్తన్మతభేదేన బింబాబింబవిషయకత్వేఽపి తత్తన్నిరూపణస్యాత్రాఽప్రస్తుతత్వాత్తదపి నేహ ప్రపంచ్యతే. కింతు ప్రకృతపూర్వపక్షఖండనఫక్కికయా భాష్యద్వయలబ్ధార్థవర్ణనమేవాస్మాకమలమిత్యభిప్రాయేణ తదేవేహ కించిదా

ఖ్యాయతే॥

సూ॥ 'నప్రయోజనవత్త్వాత్' నిరుక్త జగత్కారణ
త్వం చేతనస్య బ్రహ్మణో నసంభవతి, ప్రయోజనపర్యాప్త
త్వాత్తత్ప్రవృత్తేః- నహ్యత్రప్రయోజనమస్తీతివాచ్యం, త
త్కిం, స్వార్థముత పరార్థం, నాద్యః, స్వస్యావాప్తసమస్త
కామత్వేన నకించిదప్యనవాప్తం దృశ్యతే, నాపిద్వితీయః, తా
పత్రయాభివ్యాప్తాఽతిఘోర జగత్సర్గకరణే పరస్యాప్యనుప
యుక్తత్వాత్, తస్మాత్తస్య కించిత్ప్రయోజనం స్యాదితిచే
త్, పరమకారుణికస్య భగవతః పరానర్థః కథంవాలీలాభ
వతి, నాఽస్వస్యతస్యాశ్చ ప్రతిపన్నత్వాదతః ప్రయోజనమ
నుద్దిశ్యేతి స్యాన్మోఽబుద్ధిపూర్వకారీ పురుషః ప్రయోజనా
భావే సాధారణవ్యాపారేష్వపి న ప్రవర్తతే, కిముతగురు
తరకార్యారంభేషు, తస్మాన్నేశ్వరేణ జగత్కారణమితిప్రా
ప్తే, లోకవత్తులీలాకైవల్యమితిసూత్రేణ సమాధత్తే, తుశ
బ్దోఽత్రపక్షవ్యావర్తకః. ఈశ్వరస్య జగత్కారణత్వం తా
వదబాధితం. లీలైక ప్రయోజనవత్త్వాత్తద్వ్యాపారస్య. స
పక్షం ప్రదర్శయతి, లోకవదితి. అయమత్రాశయః, అవా
ప్తసమస్తకామస్య సప్తద్వీపపరివేష్టిత మేదినీపరిపాలనపర
స్యాపిరాజ్ఞః కందుకాది వ్యాపారాదికందృశ్యతే. తద్వద
త్రాపిసంభవతీతి॥

హేత్వంతరేణ పునర్జగత్కారణత్వమస్యప్రతిక్షిపతి

వైషమ్యనైర్ఘృణ్యే ఇతిసూత్రఖండేన, నహీశ్వరోజగత్కారణభూతః వైషమ్యనైర్ఘృణ్యయోర్వ్రజలేపత్వాత్, దేవ ప్రభృతి స్తంబపర్యంతరూపసృష్టిరుచ్చనీచభేదేన బహుధాదృశ్యతే ఏతేషాంసుఖదుఃఖాది తారతమ్యంచ తద్వైషమ్యానుభూయతే, తథాచైతాదృశసృష్టింనిర్మిమాణస్యేశ్వరస్య బద్ధవద్రాగద్వేషోపపత్త్యా, అపహతపాప్మత్వాదిశాస్త్ర ప్రతిపన్నతద్గతపరిశుద్ధ్యాది ధర్మవిప్లవో దుర్ధరః, అత్యంతఘోరతమదుఃఖకరణాత్పరదుఃఖాసహిష్ణుత్వరూప కృపా కారుణ్యాది ప్రతిబంధకాతి జుగుప్సితనైర్ఘృణ్యాపత్తిశ్చ, తస్మాత్తత్పరిరక్షణాయ జగత్కారణత్వమస్యేతివక్తుంశక్యత ఇతి, తన్నిరాకరోతినేత్యాదిసూత్రశేషేణ.

త్వాత్పరికల్పిత పక్షపాతాత్మకే వైషమ్యనైర్ఘృణ్యేన ప్రసజ్యేతే, కుతః, సాపేక్షత్వాత్. సృష్టివిషయీభూత దేవాది తత్తద్వ్యక్తినిష్ఠ ధర్మాధర్మాత్మక కర్మాపేక్షత్వాత్ తథైవదర్శయంత్యౌశ్రుతిస్మృతీ, ఏష హ్యేవ సాధుకర్మకారయతితంయమేభ్యోలోకేభ్య ఉన్నినీషతే, ఏషఏవా౽సాధుకర్మకారయతి, యమధోనినీషతే, సాధుకారీ సాధుర్భవతి పాపకారీ పాపోభవతి, పుణ్యః పుణ్యేనకర్మణా భవతి, పాపః పాపేన కర్మణేతి, ఉపబృంహితంచ, భగవద్బాదరాయణతాసపాదైః, నిమిత్తమాత్రమేవాసౌసృజ్యానాం సర్గకర్మణి ప్రధానకారణీభూతాయతో వైసృజ్యశక్తయః, ని

మిత్తమాత్రం ముక్త్వైవనాన్యత్కించిదపేక్షతే నియతే తప తాంత్రశేష్టస్వశక్త్యా- వస్తువస్తుతా, మిత్యాదినా, స్వశక్త్యా, స్వకర్మణైవ , దేవాదివస్తుతాప్రాప్తిరిత్యర్థః, తథాచ, సృష్టివిషయీభూత తత్తచ్చేతన నిష్ఠకర్మాత్మకశక్తిరేవ దేవాది వైచిత్ర్యహేతురితినిష్కళితార్థః, అత్రాయంభావః. యదీశ్వరో దేవాదికృత తత్తత్కర్మాద్యపేక్షామంతరా సృష్టిమీప్తే, తదాత్వదుక్తదోషా పత్తిస్స్యాత్ సహి. తథాస ర్వజ్ఞస్సర్వశక్తి రీశ్వరశ్శకరోతి , తస్మాన్నప్రసక్త్యత ఇతి , అనుగృహీతంచశ్రీమచ్ఛంకరభాష్యే , ఈశ్వరస్తుప ర్జన్యవద్ద్రష్టవ్యః యథాహి . పర్జన్యోవ్రీహియవాదిసృష్టౌ సాధారణకారణంభవతి,వ్రీహియవాదివైషమ్యేతుతత్తద్బీజ గతాన్యేవాసాధారణాని సామర్థ్యాని కారణానిభ వంతి. ఏవమీశ్వరో దేవమనుష్యాదిసృష్టౌ సాధారణకారణం భవతి, దేవమనుష్యాదివైషమ్యేతు తత్తజ్జీవగతాన్యేవాసా ధారణాని కర్మాణి కారణానిభవంతి ఏవమీశ్వరస్సాపేక్షి. త్వాన్నవైషమ్యనైర్ఘృణ్యాభ్యాందుష్యతీత్యంతేనేతి.

పునఃపూర్వపక్షీఉక్తహేతుంనిరాకరోతి . నకర్మా- విభాగాదితిచేదితిసూత్రభాగేన.

అత్రాయంభవతి, సదేవసోమ్యే ఇదమగ్రఆసీత్, ఏ కమేవాద్వితీయంబ్రహ్మ, నేహనానాస్తికించనేత్యాద్యబాధి తశ్రుతిబలేనస్పష్టేః ప్రాగ్బ్రహ్మ వ్యతిరిక్తసజాతీయ విజా

తీయస్వగతభేధానాం నిషిద్ధత్వాదతః కర్తృత్వనాస్తితదభా
వాదేవ సర్వజ్ఞోపీశ్వరః కథంతత్ప్రత్యేతి . కించేతరేతరాశ్ర
యాచ్ఛతుర్త్యవాద్యసృష్టిస్స్యాదతః పక్షపాతాది సంభవా
ఉపర్జనీయఇతి తద్దూషయతి, నానాదిత్వా, దిత్యాదినా,సం
సారస్యాది మత్త్వేత్వదుక్తదోషాపత్తిః నహితథా దృశ్యతే
అనాదిత్వాత్సంసారస్య, తత్కథమిత్యాకాంక్షాయామా
హ. ఉపపద్యతేచేతి, యుక్తియుక్తంహ్యేతత్, కాత్రయు
క్తిః యదిహ్యాదిమత్వం సంసారస్యభవదిష్టత మంతర్హ్యాకా
రణకత్వాత్తస్య పునర్ముక్తానాం సంసారాపత్తిః ప్రసజ్యేత,
ధ్వంసస్యధ్వంసాంగీకారేధ్వస్తఘటోద్ధానవత్ , అకృతాభ్యా
గమ కృతప్రణాశాదీన్యప్యవర్జనీయాని , అనేనజీవేనే, తిసృష్టి
ప్రతిపాదక శ్రుతిరప్యవగమయతి, సూర్యాచంద్రమ సౌధా
తాయథాపూర్వమకల్పయ, దితిశ్రుతిశ్చ, ఏతత్సర్వముక్తం
చతత్త్రివాపకృత్, సృష్టైస్సాదిత్వేత్వాద్యశరీరస్యోత్పత్తిరే
వనసంభవతి. కారణాభావాత్. తస్యకర్మసాపేక్షితంచ వి
రుద్ధంతత్తచ్ఛరీరాత్ప్రాక్కర్మసంసర్గాభావాదత ఏతదన్యో
న్యాశ్రయపరిహారాయైవనిముక్త సంసారస్యబీజాంకురన్యాయే
నానాదిత్వమకామెనాపిస్వీకరణీయమితి, సిద్ధాన్తిత యాంవద
ధానాం సమన్వయపూర్వక మేతన్నిగమయతి , సర్వధర్మో
పపత్తే, రితి, కారణత్వేపయిక సర్వధర్మాణామత్రివోపప
త్తేస్తసాత్సర్వజ్ఞస్సర్వశక్తిమాంనయం సర్వేశ్వరఏవకార

ణం భవతీతి, అపిచ ఏతదధ్యాయతృతీయపాదస్థపరాయత్తా
ధికరణేకర్మమీమాంసకమతాను సారేణజీవస్యైవకర్తృత్వ
మంగీకార్యం అన్యథాచక్రకాదిదోషసద్భావా దిత్యాశయే
నేశ్వర కర్తృత్వం నిషిధ్య నిరుక్తశ్రుతిభ్యఏవ సమాధాయ
పునరపి వైషమ్యనైర్ఘృణ్యాపాదనపూర్వకం పూర్వపక్షీకృ
త్య, కృతప్రయత్నే, త్యాదిసూత్రేణతన్నిరాసః కృతఃగ్రం
థవిస్తరభయాన్నలిఖ్యతే, తస్మాదీశ్వరస్యన పక్షపాతాత్మ
క వైషమ్యనైర్ఘృణ్యాపాదన మిత్యుత్తరమీమాంసాభాష్య
కృతాం సర్వేషామాచార్యాణాం నిష్కంటకోయంపంథా ఇ
తిసర్వం రమణీయం. తథాచ. శ్రీమద్వైయాకరణ శిరోమణి
సూర్యనారాయణశాస్త్రిణో నిరుక్తశాస్త్రార్థమప్య విచార్యా
త్య త్తనిహీనఖగోత్రతకల్పజీవనిష్ఠసర్వగస్థిత పక్షపాతాత్మ
కవైషమ్యనైర్ఘృణ్యాదికం సర్వజ్ఞసర్వశక్తిమతిసర్వేశ్వరా
త్మె సర్వేశ్వరేపరికల్ప్యతాదృశార్థమేవ సభాయాంప్రకటీ
చక్రుస్తస్మాదేతత్సర్వంవిదాంకుర్వన్తువిద్వాంసఇతిసర్వంస
మంజసమ్. ఏతద్గ్రంథకర్త్రీ నైవాసినాపాతపట్టణాంశ్రీరామా
చార్యేణసాదరం విరచితోయం శ్లోకః.

శ్లో॥ శ్రీమన్నారయభూపతేర్నయమతేస్సింహాద్రిరాయప్రభో
స్సంస్థానేప్రవిరాజమానవిబుధానీకంముదంప్రాపయన్
శ్రీమాద్గల్యకులాంబుజాతతరణిర్వేదాన్తయుగ్మార్థద
శ్రీమద్వేంకటరంగదేశికమణిర్వాదార్థమిద్ధంవ్యధాత్. శ్రీ

10444